

TÜRKİYE'NİN KADIN HAKLARI KONUSUNDA AB'YE UYUM SÜRECİ

GÜNÜMÜZDE KADIN HAKLARI
Kadınların cinsiyet temeline dayalı ayrımcılığa uğramadan, toplumsal yaşamın her alanında eşit olarak yer alması demokrasinin en önemli ilkeleri arasında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği bu kapsamda kamusal ve özel hayatın her alanında kadın ve erkeklerin eşit şekilde yer almasını, güçlenmesini ve temsil edilmesini öngörmektedir.¹

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları, AB ile Türkiye'nin gündeminde de önemli bir konumda yer almaktadır. Nitekim, anayasamıza ve Avrupa Birliği Antlaşması'na dâhil edilen toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları, mevzuatlar temelinde hem aday ülke statüsünde bulunan Türkiye'de hem de AB Üye Devletleri'nde üst seviyede yer almaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de ve AB'de kadın haklarına ilişkin yürütülen çalışmalar, oluşturulan sosyal politikalar paralellik göstermektedir.

KADIN HAKLARI VE AB

AB, uluslararası anlaşmaların yanı sıra, AB Antlaşması, AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma ve AB Temel Haklar Şartı'nda da yer alan kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği kurucu değerlerinin siyasi bir vizyon kapsamında değerlendirmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bu kapsamda kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği Birlik için temel bir hak

ve ortak bir değer olmanın yanı sıra, Birliğin büyüme, istihdam ve sosyal uyum hedeflerine ulaşması için gerekli bir şarttır.

İstihdam, eğitim, siyaset başta olmak üzere birçok alanda kadınlar ve erkekler arasında eşit muamele ilkesini benimseyen AB, toplumsal düzeyde cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılmasını öngörmekte²; AB mevzuatı ise, toplumsal düzeyde kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanması ve kadın haklarının korunması için kapsamlı hükümler içermektedir. Kadınların sosyal, siyasi ve ekonomik hayata katılımlarının desteklenmesi AB'nin temel hedeflerinden biri olup, kadın hakları politikaları da yukarıda belirtilen temel prensipleri içermektedir.

AB, cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına ilişkin normlarını, üçüncü ülkelere işbirliği ve ortaklık anlaşmaları, aday ülkelere de üyelik müzakereleri çerçevesinde yerine getirilmesi gereken koşullar olarak sunmuş, böylelikle söz konusu ülkelerdeki değişim, gelişim ve reformlara bir dönüştürücü güç olarak dâhil olmuştur.

TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARININ AB'YE UYUMU

Türkiye, kadın hakları konusunda çelişkili bir ülke görünümünde olsa da, Cumhuriyetin ilk kurulduğu dönemlerde kadın-erkek haklarının eşit olduğu hükmü geçerli olmuş, hatta AB üyesi Fransa'dan da

önce, 1930'lu yıllardan itibaren kadınlarımız seçme ve seçilme hakkında yararlanabilmiştir. Öte yandan, Türkiye'de kadın hakları konusunda toplumsal bilincin gelişmesi uluslararası düzeydeki gelişmelere paralel olarak 1980'li yıllarda daha da pekiştirilmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda tekrar canlanan Türkiye-AB ilişkileri, Türkiye'de kadın haklarının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Nitekim kadın haklarına ilişkin mevzuat bu dönemde, çeşitli yasal düzenlemeler aracılığıyla geliştirilmiş, toplumsal düzeyde kadın-erkek eşitliğini sağlamak adına önemli adımlar atılmıştır.

2005 yılında AB ile üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye, AB müktesebatına uyum çerçevesinde ve üyelik müzakereleri doğrultusunda, öngörülen her alanda olduğu gibi kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında da reformlar gerçekleştirmeye ve önemli yasal düzenlemelere imza atmaya devam etmektedir.

Kadınların hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği Türkiye-AB ilişkileri bakımından önemli bir meseledir. Bu doğrultuda, gerçek ve sürdürülebilir toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi ve kadın haklarının korunması için atılacak ileri adımlar ve yapılacak reformlar, Türkiye ve AB tarafından tam destek görmelidir. Kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi tek başına bir amaç olsa da, toplumsal cinsiyet eşitliği ile birlikte aynı zamanda AB 2020 stratejisinin hedefleri arasında da yer almaktadır.

Müzakere sürecinin başlamasından bugüne birçok sosyo-ekonomik ve siyasi reform gerçekleştiren Türkiye, AB'ye uyum sürecinde kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda mevzuat ve eylem planlarının uygulanmasına devam etmektedir. Nitekim Türkiye, söz konusu mevzuatı siyasi, sosyal ve ekonomik gerçekliğe dönüştürmek için kapsamlı ve sürdürülebilir çalışmalara ihtiyaç duymaktadır.³

AB sosyal politika müktesebatı kapsamında Türkiye, son dönemde kadın haklarına yönelik bir dizi değişiklik yapmıştır. Bunların arasında; 2010 yılında yapılan referandumda kadınların da dâhil olduğu sosyal bakımdan korunması gereken kişilere yönelik pozitif ayrımcılığa anayasal dayanak sağlanması; müktesebata uyum kapsamında ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin kanun tasarısı taslağının hazırlanması;

kadının istihdamının artırılmasına ilişkin genelgenin yürürlüğe girmesi; sosyal güvenlik ve iş hukukunda kadın istihdamını artıracak düzenlemelerin yapılması yer almaktadır.⁴

Türkiye'de kadınlar, düşük eğitim seviyesi, aile içi şiddet, töre cinayetleri, düşük işgücüne katılım ve yetersiz siyasi temsil gibi birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu konularda yapılan yasal düzenlemeler her ne kadar sevindirici olsa da uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Bu sorunların tam anlamıyla çözülebilmesi içinse sağlam bir siyasi irade yardımıyla Türkiye'nin bütünsel bir sosyal dönüşüm içerisine girmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015) uygulanmaya devam etmekte, bu konu kamu önünde sıklıkla dile getirilmektedir.

Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranları AB oranları ile kıyaslandığında aralarında ciddi farklılıklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2012 yılında AB'de kadınların işgücüne katılım oranının yaklaşık yüzde 58,5 olduğu, Türkiye'de bu oranın ise yüzde 28,7 gibi düşük bir seviyede kaldığı görülmektedir.⁵ Aynı zamanda, kadın işsizlik oranı, erkek işsizlik oranının üzerinde olup, istihdam edilen kadınların yaklaşık üçte birinin tarım sektöründe ücretsiz çalışan aile bireyleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin AB'ye uyum süreci kapsamında işgücü piyasasının iyi yönetilmesi, kadın ve erkeklerin katılım oranlarındaki farkın düştirülmesi ve kayıt dışı istihdamla mücadele gibi önemli öncelikleri ele alması gerekmektedir.

İstihdam alanında olduğu gibi, eğitim alanında da kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, Türkiye için büyük önem arz etmektedir. AB'ye uyum süreci kapsamında yapılan çalışmalarla kadınların eğitim düzeyinin güçlendirilmesi, kadınların öz-gelişimine katkıda bulunmakla beraber, Türkiye'nin ekonomik potansiyelini de arttıracaktır.

Öte yandan, AB'nin koşullarından biri olan kız ve erkek çocuklarının eşit eğitim hakkına sahip olması, Türkiye'nin eğitim alanında yapacağı reformlar için itici bir güç olarak kabul edilebilir. Nitekim, Türkiye'deki eğitim politikası ilköğretimi tüm kız

ve erkek çocukları için zorunlu kalmaktadır. Ancak, bugün itibariyle, okuma-yazma bilen kadın ve erkeklerin oranları karşılaştırıldığında Türkiye'nin bu alanda hala yetersiz kaldığını sergilemekte, bu sorunun bir "kadın sorunu" olduğu ortaya çıkmaktadır.⁶

AB ile kıyaslandığında ise Türkiye'nin eğitim alanında bir takım eksiklikleri olduğu söylenebilir. Örneğin, kırsal bölgelerde kadın rol modellerinin nadiren görülmesi ya da hiç olmaması, kadının toplumsal düzeydeki rollerine ilişkin geleneksel normlar kız çocuklarının okuldan uzaklaştırılmasına neden olmakta, çocuk yaşta kızların evliliğe zorlanması halen gerçekliğini korumaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldıran bir diğer neden ise gelir düzeyinin düşük olması, çocukları evde çalıştırarak aile gelirine ek katkı sağlama eğilimi ve bu gibi durumlarda eğitim konusundaki tercihin genelde erkek çocuklardan yana yapılmasıdır.

Nitekim bu sorunları çözmek adına Türkiye'nin birçok girişimde bulunduğu görülmektedir. AB'ye uyum süreci kapsamında, eğitim alanında özellikle kız çocuklarının okullulaşma oranını artırmaya yönelik teşvik politikalarının yaygınlaştırılması; kız çocuklarının eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmasının önünde duran ve cinsiyet ayrımcılığına bağlı engellerin kız çocuklarına yönelik engellerin ortadan kaldırılması için gereken çalışmaların planlanması ve uygulanması oldukça önemli gelişmelerdir.

Türkiye'de siyaset alanında da kadınların rolünün genişletilmesi gerekliliği devam etmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de erkek ege-men bir yapı niteliğinde olan siyasete⁷ katılım, kadınlarımız için toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyo-kültürel yapı ile birebir ilişkili olduğundan eğitim alanında olduğu gibi bu alanda da büyük bir engel teşkil etmektedir. Örneğin TBMM'de cinsiyete göre milletvekili dağılımı ele alındığında kadınların oranının yüzde 14,42, erkeklerin oranının ise yüzde 85,58 olduğu görülürken⁸; AP'deki kadın parlamenterlerin oranının yüzde 35,1 olduğu görülmektedir.⁹ Nitekim AB, Türkiye'de siyasette ve üst düzey görevlerde bulunan kadınların sayısının oldukça az olduğuna dikkat çekmekte, kadınların siyasi partilere dâhil edilmesini teşvik edecek mevzuat değişikliklerinin yapılmasını talep etmektedir.¹

TÜRKİYE NELER YAPMALI?

Bugün itibariyle AB ile kıyaslandığında Türkiye, AB standartlarının altında yer almakla beraber, kadın hakları konusundaki girişimler de oldukça yetersiz kalmaktadır. AB, söz konusu çalışmaların yasma süreci yoluyla ana politika alanlarına dâhil edilmesi, kadın haklarına ilişkin kanun ve genelgelerin uygulamasının izlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Kadın hakları konusundaki değişimler bir yana, Türk toplumunun ataerkil bir yapıya sahip olduğu algısı halen devam etmektedir. Bu durum hiç şüphesiz, başta iş gücü piyasası ve eğitim alanlarında olmak üzere, birçok alanda cinsiyet ayrımcılığını ortaya koymakta ve kadınların karar alma mekanizmalarına erişimi engellenmektedir. Bunun ötesinde kadının yerinin evi olduğu ve eve ekmek getirenin ise erkek olduğu fikri halen yaygınlığını korumaktadır.¹ Öte yandan, Türkiye'nin AB'ye uyum süreci kapsamında ulusal istihdam stratejisinin oluşturulması, kayıt dışı istihdamla mücadele, sosyal koruma mekanizmalarının kapsamının genişletilmesi ve kadınların istihdam oranlarının artırılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekliliği devam etmektedir.

Kadın hakları konusunda AB tarafından yapılan değerlendirmeler, kadın hakları alanında yapılan plan ve programların yürütülmesinde ve kullanılan araç ile mekanizmaların uygulanmasında bir takım aksaklıkların meydana geldiğini göstermektedir. Türkiye'nin bu kapsamda atması gereken birçok adım vardır. Bu adımların öne çıkanları arasında; kadınlarımızın ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve aile yaşamlarında söz sahibi olması ve güç kazanması için etkin bir sivil toplumun örgütlenmesi; kadın istihdam oranının artırılması ve işgücüne katılımının desteklenmesi; eğitim, istihdam, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde cinsiyet ayrımcılığıyla mücadele edilmesi yer almaktadır.

Nitekim Türkiye, AB'ye uyum çalışmaları ve üyelik müzakereleri kapsamında, AB'nin öngördüğü, kadınların toplumdaki rolünü güçlendirmeye yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları politikalarının gerçek anlamda uygulamak; ilgili mevzuat değişikliklerini yapmak; sosyal politika ve istihdam politikalarına da bu doğrultuda yön vermek

için çalışmalarını sürdürmelidir. Bu sayede Türkiye sadece kadınların toplumdaki gücünü artırmakla kalmayacak, aynı zamanda demokratik sistemin gelişmesine, bölgesel kalkınmaya, eğitim ve istihdam ile ekonomik gelişmeye yönelik önemli adımlar atmış olacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye'de halen daha bu kültürün toplum düzeyinde yerleşmesi, toplumun cinsiyet eşitliğinin demokratik sistemlerin bir ilkesi olduğunu benimsemesi gerekmektedir. Bunun için Türkiye daha yoğun olarak bu konularda ileriye gitmeli, bu kültürün topluma yerleşmesini sağlayacak yasal ve kurumsal değişikliklere devam etmelidir. Ancak bu sayede ve etkin bir değiştirici güç olan AB koşullu-luğu yardımıyla Türkiye, kadının toplum içindeki rolünü güçlendirip, toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırabilir. AB'nin temsil ettiği kadın haklarına ilişkin ilkelerin benimsenmesi, Türkiye'nin sadece AB'ye üye olması açısından değil, bunun ötesinde Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası düzeyde gerçek bir demokratik bir ülke olduğunu kanıtlanması açısından da büyük önem taşımaktadır. ■

¹ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları".

² Avrupa Komisyonu (1998) "Equal Opportunities for Women and Men: European Community Acts".

³ Avrupa Komisyonu 2013 Türkiye İlerleme Raporu, S.14.

⁴ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı "Avrupa Birliği ve Kadın", http://www.abgs.gov.tr/files/Duyurular/abgiy/2013/ab_kadin.pdf Erişim

Tarihi: 13 Mart 2014

⁵ Eurostat, Employment annual averages

⁶ Avrupa Komisyonu 2013 Türkiye İlerleme Raporu, S.20.

⁷ İşçi, Öznur, Görgülü, Hatice (2006) "AB Sürecinde Türkiye'de Kadın İşgücü İstihdamı", 2nd International Conference on Women's Studies: Breaking the Glass Ceiling, 27-28 Nisan 2006, KKTC.

⁸ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013".

⁹ Yumuş, Akın (2001) "Kalkınma Planları Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışının Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Boyutları", S.79-80.

¹ TBMM, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim Erişim Tarihi: 17 Mart 2014

¹ EP, Equality and Diversity Unit, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/publications/2013/0001/P7_PUB\(2013\)0001_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/publications/2013/0001/P7_PUB(2013)0001_EN.pdf) Erişim Tarihi: 17 Mart 2014

¹ Avrupa Komisyonu 2013 Türkiye İlerleme Raporu, S.58.

¹ Olsson, Jan, Onaç, Gülseren (2010) "AB ve Türkiye'de Kadın Hakları ve Rolü", 28^{nci} Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantı Raporu, 13-14 Eylül 2010.

¹ Avrupa Komisyonu, 2013 Türkiye İlerleme Raporu, S.42